

ЮВІЛЕЇ

© *Олександр ЛИСЕНКО, Григорій ГОЛИШ*

ВЕТЕРАН УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ Й НАУКИ

Початок 2018 р. збігся в часі з ювілеєм ветерана науково-педагогічної праці, фундатора й багаторічного очільника історико-юридично-філософського факультету (нині – навчально-науковий інститут історії і філософії) ЧНУ ім. Б. Хмельницького, відомого вченого, професора Олександра Григоровича Перехреста. Перші 70 років його багатогранного, насиченого і напрочуд плідного життя – то справжній взірець самовідданого служіння Клію, Освіті та Україні. Обмежений формат цього вступного слова дозволяє зупинитися лишень на окремих, найбільш вагомих віхах непересічної біографії іменитого ювіляра.

Перехрестові пенати знаходяться в невеликому місті з осяйно-золотавою назвою Золотоноша, котра подарувала світовій спільноті великих вчених – біохіміка О. Баха та індолога О. Баранникова. А дата народження Олександра Григоровича є багато в чому символічною, адже прийшов він у цей нуртуючий світ якраз у перший день 1948 р., напередодні Різдва Христового. Кажуть, що в дні знакових свят і з'являються на світ Божий люди, які покликані до високого й жертвовного.

Незаперечною залишається й істина про велике значення родового коріння для становлення юної особистості. Олександр зростав у дружній інтелігентній родині, котру започаткували представники найсвятіших професій на землі – педагогічної й медичної. Його батько – Григорій Федорович, колишній фронтовик, був за фахом учителем біології і понад 30 років свого життя віддав праці на ниві навчання й виховання підростаючого покоління. Доля подарувала одному із авторів цих рядків 4 роки безпосереднього спілкування з відомим майстром педагогічної справи: Перехрест-старший у нашій Деньгівській восьмирічці розкривав таїни живої природи, запам'ятався як вимогливий і водночас справедливий педагог, справжній друг учнів. Мати ювіляра, Анастасія Юріївна, упродовж кількох десятиліть стояла на сторожі здоров'я своїх земляків, працюючи медсестрою в міській лікарні.

Середню освіту Олександр здобував у знаному навчальному закладі – міській школі № 4. Свого часу в її приміщенні розташовувалася чоловіча класична гімназія, яка, до речі, дала путівку у високі літературні світи відомим майстрам слова – прозаїку С.Д. Скляренку та поетові М.І. Терещенку. Традиційно в стінах цього освітянського флагмана викладала учительська еліта Золотоноші, це й

стало запорукою того, що О. Перехрест отримав тут глибокі і міцні, а почасти й нестандартні знання. Своїм же професійним вибором він насамперед зобов'язаний відомим у краї вчителям історії О.М. Богмі та Г.А. Вайсбергу. Працював тоді в школі й народний академік, краєзнавець зі всеукраїнським іменем М.Ф. Пономаренко, і саме від нього наш ювіляр дістав перші студії з історії рідного краю, археології, топоніміки, ономастики. О. Перехрест брав активну участь у спортивно-масовій роботі школи, йому часто доручали відповідальну місію судді на міжшкільних змаганнях з футболу.

Настав 1966 рік, а відтак прийшла й пора прощання з рідною школою. Не вагаючись ані хвилини, Олександр подався до Одеського держуніверситету ім. І. Мечникова і блискуче витримав вступні випробування на історичному факультеті. У цьому славнозвісному освітньому закладі він навчався разом зі своїми майбутніми черкаськими колегами, викладачами ЧНУ С.А. Кисілем, М.М. Верховським, В.П. Івангородським, В.В. Ігнатенком. О. Перехрест наполегливо гриз граніт історичної науки, слухав лекції тогочасних вчених-класиків, зокрема професорів П.І. Вороб'я, П.Й. Каришковського, З.В. Першиної та ін. Зрештою, став одним із найуспішніших студентів, брав активну участь у роботі студенського наукового товариства і, природно, після закінчення університету мав усі шанси стати аспірантом однієї з кафедр історії. Проте він вирішив спробувати свої сили в практичній царині й деякий час попрацював учителем історії Домантівської школи на рідній Золотоніщині. Ще й досі згадують про молодого учителя в Домантові: енциклопедично ерудованого, працелюбного, відкритого до спілкування. А ще він належав до тих небагатьох наставників, котрі могли на перервах чи після уроків поганяти м'яча зі своїми учнями.

Та його владно кликала до себе на службу її ясновельможність Наука, і Олександр вступив до аспірантури кафедри історії своєї ж Одеської *alma mater*. Відразу після її закінчення в 1976 р. успішно захистив кандидатську дисертацію, яка була присвячена в дечому дискомфорتنій (особливо на той час) і маловивченій темі початкового періоду війни з нацистською Німеччиною (його науковим керівником став відомий вчений, Герой Радянського Союзу професор Н.М. Якупов). Молодий учений вражав своєю невгамовною дослідницькою енергією і науковою продуктивністю: він написав десятки статей і повідомлень, які були опубліковані у престижних наукових часописах, в тім числі й на сторінках Українського історичного журналу. То ж цілком логічним стало присвоєння йому в 1978 р. вченого звання доцента. Талановитого викладача і перспективного науковця було висунуто на досить відповідальну посаду звільненого заступника секретаря парткому університету, він обіймав її понад 8 років.

Довелося залишити свій слід Олександру Григоровичу і в Хмельницькому, куди він перебрався за сімейними обставинами 1983 р. Тут він упродовж 4-х років завідував кафедрою історії місцевого технологічного інституту.

Та де б і на яких висотах не перебував Перехрест, його не полишала думка про найкращий у цілім світі рідний край, з якого вилетів, мов птах, у вирій.

Зрештою, умовив дружину переїхати до Черкас, тим паче, що з працевлаштуванням проблем не виникало: його запросили на викладацьку роботу до місцевого педінституту. З огляду на вже солідний досвід керівної роботи в Олександра Григоровича тодішній очільник історичної освіти в інституті А.В. Тарасенков майже відразу передав йому завідування кафедрою.

Настав найбільш плідний період діяльності О.Г. Перехреста. Його подвижницька праця в провідному ВНЗ Шевченкового краю, котрій цього річ уже виповнилося аж 30 років, варта окремої, й до того ж дуже ґрунтовної оповіді. Ми ж обмежимося лишень подачею хроніки очоленого ним поступу в царині розбудови історичної освіти у цьому виші.

- рік 1989 – О. Перехрест ініціював початок підготовки в інституті фахівців за спеціальностями «Українська мова і література та історія», згодом – «Історія та українська мова і література»;

- рік 1993 – узяв на себе основний обсяг робіт з організації історичного відділення на факультеті української філології;

- рік 1994 – забезпечив відкриття історичного факультету, організував створення необхідної матеріально-технічної та навчально-методичної бази;

- рік 1995 – узяв активну участь у роботі з надання інституту статусу класичного університету, забезпечив необхідну перебудову навчального процесу та створення відповідної кадрової й методичної бази;

- друга пол. 1990-х – вперше серед істфаків України очолив створення та видання навчально-методичних комплексів з усіх фундаментальних, професійно-зорієнтованих та вибіркових дисциплін для підготовки фахівців-істориків, забезпечив відкриття нових кафедр;

- рік 2001 – узяв на себе ініціативу проведення на базі факультету Міжнародної наукової конференції з проблем історії Другої світової війни;

- рік 2002 – організаторськими зусиллями О. Перехреста відкрито юридичне відділення;

- рік 2004 – з його ініціативи започатковано роботу філософського відділення. Відтак, першим в Україні постав «триголовий» історико-юридично-філософський факультет.

- у цьому ж році – разом із професором А.Г. Морозовим забезпечив відкриття спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій з історичних спеціальностей. До речі, це була перша за часом появи спецрада в університеті.

Восени 2005 р. Олександр Григорович прийняв непросте, але мужнє рішення залишити посаду декана й зосередитися на керівництві кафедрою всесвітньої історії та завершенні написання докторської дисертації. Відтак, він вивільнив час для більш інтенсивних наукових студій. Воістину: усе справжнє народжується в муках. Майже десятиріччя ненастанної праці в архівах та бібліотеках України й зарубіжжя пішло в Олександра Григоровича на підготовку докторської дисертації з актуальної й маловивченої проблеми історії українського села в період Другої світової війни. Її захист восени 2013 р. в Інституті історії України НАН

України відбувся справді блискуче, і всі члени спеціалізованої вченої ради та опоненти були одностайні в думці, що вчений сказав нове вагоме слово у вітчизняній воєнно-історичній науці. Роком раніше Олександрю Григоровичу з огляду на його наукові заслуги було присвоєно вчене звання професора.

О.Г. Перехрест – знаний в Україні та за її межами вчений-історик. Об'єктами наукових зацікавлень професора є проблеми новітньої історії України, історії Другої світової війни та спеціальних історичних дисциплін. Його перу належить понад 150 наукових та навчально-методичних публікацій, при цьому їх лівова частка побачила світ у фахових виданнях, що входять до переліку ДАК України, чи вийшла окремими виданнями. Як авторитетного воєнного історика, його було включено до складу авторського колективу трьох солідних академічних видань: двотомників з історії селянства, економічної історії України та об'ємного видання «Україна в Другій світовій війні. Погляд з ХХІ століття» (тут він є автором 5-ти розлогих сюжетів).

Побачили світ і його дві індивідуальні монографії, що стали помітним явищем у сучасній воєнній історіографії. Зокрема, в 2011 р. з'явилася ґрунтовна праця «Сільське господарство України в роки Великої Вітчизняної війни (1941 – 1945 рр.)». Та особливий резонанс серед наукового загалу викликала фундаментальна монографія О. Перехреста «Українське село в 1941 – 1945 рр.: економічне та соціальне становище» (2011 р.) обсягом 668 с. формату А-4. Ця праця вражає своєю ґрунтовністю, аналітичністю та розгалуженістю джерельної бази.

Професор О. Перехрест став організатором, співорганізатором та учасником понад 100 міжнародних, всеукраїнських, регіональних і міжвузівських наукових конференцій, симпозіумів та історичних читань. Він виступив укладачем, упорядником чи редактором кількох десятків наукових досліджень та навчально-методичних праць. Рецензував та опонував понад 70 кандидатських та докторських дисертацій, наукових праць, підготував кількох кандидатів історичних наук.

Упродовж багатьох років Олександр Григорович є членом редколегій низки наукових часописів, зокрема: журналу «Вісник Черкаського університету. Серія Історичні науки» (окрім іншого – відповідальний редактор серії «Всесвітня історія» цього видання), збірників наукових праць «Український селянин» та «Гуржіївські історичні читання». Понад 13 років входить до складу спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських, а віднедавна й докторських дисертацій з історичних наук у Черкаському національному університеті.

Професор О. Перехрест є фундатором і керівником наукової школи з проблем історії України періоду Другої світової війни. За результатами наукових досліджень в означеному тематичному напрямі вченими-істориками ЧНУ ім. Б. Хмельницького захищено докторську та 7 кандидатських дисертацій, опубліковано 8 індивідуальних та колективних монографій, 8 розділів у академічних виданнях, 6 тематичних збірників та понад 400 статей у наукових

часописах, краєзнавчих і медійних виданнях. Окрім цього, на базі університету проведено понад 20 міжнародних, всеукраїнських, регіональних та університетських конференцій, круглих столів, презентацій тощо з воєнно-історичної проблематики. За всім цим – ініціативність, організаторський хист та творча невгамовність ювіляра.

Добре знають Олександра Григоровича і в Інституті історії НАН України. Завдяки його особистим контактам до співпраці вдалося залучити таких іменитих учених-істориків, як О.І. Гуржій, С.В. Кульчицький, О.Є. Лисенко, О.П. Реєнт, Т.В. Чухліб та ін. Відтак, двома інституціями спільно розроблялися комплексні науково-дослідницькі теми.

Своє основне життєве покликання Олександр Григорович бачить не лише в ґрунтовних наукових студіях, а й у викладацькій роботі, котрій віддав уже майже півстоліття. Яких тільки навчальних курсів не довелося йому вести впродовж своєї майже піввікової науково-педагогічної діяльності! Останнім часом професор зосередився на викладанні базових для підготовки фахівця-історика дисциплін, зокрема спеціальних галузей історичної науки (нумізматики, геральдики, історична хронологія, палеографія, метрологія), курсу для магістрантів «Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.» та ін. Його лекції відзначаються високим науковим та методичним рівнем, емоційністю, прикладною спрямованістю та результативністю. За його ініціативи та безпосередньої участі вперше в Україні були розроблені навчально-методичні збірники для студентів історичних факультетів. Загальне визнання серед студентського та викладацького загалу історичних факультетів українських ВНЗ дістав і Перехрестів посібник «Хронологія», котрий витримав два видання і має гриф МОН України.

О.Г. Перехресту притаманні кращі риси педагога, вченого, людини: дивовижна працездатність, вражаюча послідовність у діях, високий ступінь самоорганізованості, несхитна принциповість, багатогранна компетентність і ерудиція, щира комунікативність, зворушлива готовність завжди прийти на допомогу. Він зразковий сім'янин, люблячий чоловік, турботливий батько синові й доньці, гарний дідусь своїм онукам. Принагідно зазначимо, що на одній кафедрі з ювіляром працює викладачем його донька – кандидат історичних наук і також воєнний історик О.О. Тітка.

Багаторічна й самовіддана праця Олександра Григоровича відзначена багатьма нагородами. Зокрема, він удостоївся Почесної грамоти Верховної Ради України за заслуги перед українським народом (2003 р.), почесних грамот МОН, а також знака «Відмінник освіти України» (2004 р.).

Свій багато в чому рубіжний ювілей О.Г. Перехрест зустрічає сповненим творчих задумів і планів. Попереду – штурм нових наукових вершин і оригінальні педагогічні знахідки. То ж побажаймо ювілярові нев'янучої творчої снаги, плідних успіхів у дослідницькій і викладацькій праці, козацького здоров'я, простого людського щастя, вірних друзів, життєвих гараздів, добра, взаєморозуміння, реалізації усіх проектів та здійснення мрій.